

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної, філологічної та економічної освіти
Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
за освітньо-професійною програмою: “Середня освіта (історія та
громадянська освіта)”

Укладачі:

к.іст.н., доц. Шалашна Н.М.

д.пед.н., проф. Воронова Н.С.

PhD, ст.викл. Бондаренко П.С.

Дніпро-Слов'янськ – 2025 р.

УДК 378.091.33-027.22:94(072)

М54

**Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ДДПУ
(протокол № 7 від 05.02.2026 р.)**

Рецензенти:

Саяпіна Світлана Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Ємельяненко Ганна Дмитрівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Методичні рекомендації до практичної підготовки / Донбаський державний педагогічний університет; уклад. Н.М. Шалашна, Н.С. Воронова, П.С. Бондаренко. - Дніпро-Слов'янськ: ДДПУ, 2025. - 62 с.

Методичні рекомендації призначені для допомоги здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у виконанні завдань. Посібник містить плани конкретні практичні поради та методичні вказівки щодо роботи на кожному етапі практичної підготовки. Видання призначено для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності А4.03 Середня освіта (історія та громадянська освіта).

© ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет
© Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін
© Н.М. Шалашна
© Н.С. Воронова
© П.С. Бондаренко

ЗМІСТ

Вступ	4
Опис практичної підготовки	6
Зміст практичної підготовки	14
Звітна документація з практичної підготовки	27

ВСТУП

Педагогічна практика є ключовим етапом у професійній підготовці майбутнього вчителя історії, адже вона забезпечує поєднання теоретичних знань із реальним досвідом роботи в школі. В умовах сучасного суспільства, яке висуває до педагога нові виклики — бути не лише носієм знань, а й вихователем, комунікатором, лідером думок — особливої ваги набуває здатність вчителя перетворити історичне знання на інструмент формування громадянської свідомості. Навчальна практика в здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти в школі дає можливість визначити індивідуальний стиль педагогічної взаємодії, вдосконалити навички організації навчального процесу, оцінювання, розробки уроків та позакласних заходів. Вона є простором, де майбутній учитель має навчитися діяти компетентно, відповідально та креативно в умовах живого педагогічного середовища.

Програми практичної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти складена відповідно до освітньо-професійної програми «Середня освіта (історія та громадянська освіта)» та навчального плану спеціальності. Практична підготовка у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» організовується відповідно до Положення про організацію освітнього процесу у ДВНЗ «ДДПУ», Положення про контрольні заходи у ДВНЗ «ДДПУ».

Мета практичної підготовки - оволодіння майбутнім фахівцем сучасними практичними методами та формами організації діяльності в галузі історичної освіти, формування на ґрунті одержаних у процесі навчання теоретичних знань, професійних умінь та практичних навичок для прийняття самостійних рішень під час здійснення професійної діяльності в якості вчителя історії в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти), виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Основними завданнями практичної підготовки здобувачів є:

- забезпечення найбільш повного залучення здобувачів до організації цілісного освітнього процесу в конкретному закладі освіти;
- створення умов для творчого застосування знань і розвитку професійних умінь;
- надання допомоги в формуванні власних поглядів на різні концепції виховання в сучасній школі та інших дитячих установах;
- активізація потреб майбутнього вчителя в професійно-особистісному саморозвитку та самовдосконаленні;
- формування готовності приймати рішення в інтересах розвитку особистості учня і готовності до інноваційної діяльності у сфері освіти, до оволодіння її засобами;
- розвиток умінь і навичок для успішного здійснення освітнього процесу;
- вивчення сучасного стану навчально-виховної роботи в школах та інших освітніх закладах, засвоєння передового педагогічного досвіду;
- закріплення, поглиблення та збагачення психолого-педагогічних та спеціальних знань, набуття вмій використання їх під час розв'язання конкретних педагогічних завдань.

Практична підготовка є наскрізним компонентом системи професійної підготовки майбутніх учителів історії. Її зміст розроблено з урахуванням принципів взаємозв'язку і взаємодоповнюваності з освітніми компонентами освітньо-професійної програми, а також з урахуванням потреб сучасної шкільної освіти. Під час розробки загальних цілей практики, а також конкретних завдань, що їх мають вирішувати здобувачі, було враховано думку стейкхолдерів освітньо-професійної програми з метою удосконалити зміст, форми, методи професійної підготовки майбутніх учителів історії на засадах європейських критеріїв і національних стандартів шкільної історичної освіти.

1. Опис практичної підготовки

№ з/п	Види практичної підготовки	Характеристика практичної підготовки	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1	Навчальна практична підготовка	Кількість кредитів, тижні, години	
		9 кредитів ЄКТС (6 тижнів) / 270 год.	9 кредитів ЄКТС (6 тижнів) / 270 год.
		Рік підготовки:	
		2-й	2-й
		Семестр	
		4-й	4-й
		Вид контролю:	
		залік	
2	Виробнича практична підготовка (предметно–фахова)	Кількість кредитів	
		9 кредитів ЄКТС (6 тижнів) / 270 год.	9 кредитів ЄКТС (6 тижнів) / 270 год.
		Рік підготовки:	
		3-й	3-й
		Семестр	
		6-й	6-й
		Вид контролю:	
		Диф.залік	

3	Виробнича (педагогічна) практична підготовка (у закладах загальної середньої освіти на рівні базової загальної середньої освіти)	Кількість кредитів	
		18 кредитів ЄКТС (12 тижнів) / 540 год.	18 кредитів ЄКТС (12 тижнів) / 540 год.
		Рік підготовки:	
		4-й	4-й
		Семестр	
		7,8-й	7,8-й
		Вид контролю:	
		диф. залік	

Наскрізна програма з практичної підготовки розроблена відповідно до ОП «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А4.03 Середня освіта (історія та громадянська освіта). У системі професійної підготовки студента практична діяльність є складовою освітнього процесу, що забезпечує безперервність та послідовність формування вмінь і навичок та професійне становлення майбутніх фахівців.

2.1. Мета наскрізної практичної підготовки - оволодіння майбутнім фахівцем сучасними практичними методами та формами організації діяльності в галузі історичної освіти, формування на ґрунті одержаних у процесі навчання теоретичних знань, професійних умінь та практичних навичок для прийняття самостійних рішень під час здійснення професійної діяльності в якості вчителя історії в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти), виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

2.2. Завдання наскрізної практичної підготовки:

Основними завданнями практичної підготовки здобувачів є:

- забезпечення найбільш повного залучення здобувачів до організації цілісного освітнього процесу в конкретному закладі освіти;
- створення умов для творчого застосування знань і розвитку професійних умінь;
- надання допомоги в формуванні власних поглядів на різні концепції виховання в сучасній школі та інших дитячих установах;
- активізація потреб майбутнього вчителя в професійно-особистісному саморозвитку та самовдосконаленні;
- формування готовності приймати рішення в інтересах розвитку особистості учня і готовності до інноваційної діяльності у сфері освіти, до оволодіння її засобами;
- розвиток умінь і навичок для успішного здійснення освітнього процесу;
- вивчення сучасного стану навчально-виховної роботи в школах та інших освітніх закладах, засвоєння передового педагогічного досвіду;
- закріплення, поглиблення та збагачення психолого-педагогічних та спеціальних знань, набуття вмінь використання їх під час розв'язання конкретних педагогічних завдань.

2.3. Матриця компетентностей, програмних результатів навчання, результатів практичної підготовки

Компетентності, які формуються з посиланням на шифр відповідно до освітньої програми	Програмні результати навчання з посиланням на шифр відповідно до освітньої програми	Результати навчання
ІК Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь із наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу <i>на рівні базової середньої освіти</i>. ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях. ЗК2. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності. ЗК5. Здатність діяти автономно, приймати обґрунтовані рішення у професійній діяльності і відповідати за їх виконання, діяти відповідально і	ПРН 1. <i>Відтворює</i> основні концепції та принципи педагогіки і психології; <i>враховує</i> в освітньому процесі закономірності розвитку, вікові та інші індивідуальні особливості учнів. ПРН 2. <i>Демонструє</i> вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання. ПРН 3. <i>Називає і аналізує</i> методи цілепокладання, планування та проєктування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу з урахуванням їх освітніх потреб; <i>класифікує</i> форми, методи і засоби навчання предмету в закладах загальної середньої освіти. ПРН 4. <i>Здійснює</i> добір і застосовує	- <i>Знати:</i> - основні концепції та принципи педагогіки і психології; - закономірності розвитку, вікові та інші індивідуальні особливості учнів; - основні методи цілепокладання, планування та проєктування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу з урахуванням їх освітніх потреб; - форми, методи і засоби навчання предмету в закладах загальної середньої освіти; - принципи проєктування психологічно безпечного й комфортного освітнього середовища з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); - технології здоров'язбереження під

свідомо на основі чинного законодавства та етичних міркувань (мотивів). ЗК6. Здатність до міжособистісної взаємодії та роботи у команді у сфері професійної діяльності, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня. ЗК8. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та значення у розвитку суспільства, техніки і технологій. ЗК10. Здатність поважати різноманітність і мультикультурність суспільства, усвідомлювати необхідність рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу. ЗК 11. (ДДПУ). Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, застосування соціальних навичок (т.з. softskills) у професійній діяльності. СК1. Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального	сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів; критично оцінює результати їх навчання та ефективність уроку. ПРН 5. <i>Вибирає</i> відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; <i>аналізує</i> динаміку особистісного розвитку учнів, <i>визначає</i> ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них. ПРН 6. <i>Називає і пояснює</i> принципи проектування психологічно безпечного й комфортного освітнього середовища з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами), технології здоров'язбереження під час освітнього процесу, способи запобігання та протидії булінгу і налагодження ефективної співпраці з учнями та їх батьками, <i>уміє надавати</i> домедичну допомогу учасникам освітнього процесу. ПРН 7. <i>Демонструє</i> знання основ фундаментальних і прикладних наук	час освітнього процесу, способи запобігання та протидії булінгу і налагодження ефективної співпраці з учнями та їх батьками; - основи фактографічних знань, базових категорій та понять предметної області спеціальності; - основні положення нормативно-правових документів щодо професійної діяльності; - основні історичні етапи становлення України як держави та особливості розвитку української культури; - краєзнавчу складову курсу історії, історико-культурну спадщину України та світу; - зміст шкільних курсів історії. - <i>Уміти:</i> - організовувати освітній процес на основі закономірностей розвитку, вікових та інших індивідуальних особливостей учнів; - навчати учнів державною мовою; - формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; - добирати і застосовувати сучасні освітні технології та методики для

предмету. СК2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності. СК3. Здатність здійснювати цілепокладання, планування та проєктування процесів навчання і виховання учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, освітніх потреб і можливостей; добирати та застосовувати ефективні методики й технології навчання, виховання і розвитку учнів. СК4. Здатність формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення. СК5. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів на засадах компетентнісного підходу, аналізувати результати їхнього навчання. СК6. Здатність до формування	(відповідно до предметної спеціальності), <i>оперує</i> базовими категоріями та поняттями предметної області спеціальності. ПРН 11. <i>Виявляє</i> навички роботи в команді, адаптації та дії у новій ситуації, <i>пояснює</i> необхідність забезпечення рівних можливостей і дотримання гендерного паритету у професійній діяльності. ПРН 12. <i>Аналізує</i> власну педагогічну діяльність та її результати, <i>здійснює</i> об'єктивну самооцінку і самокорекцію своїх професійних якостей. ПРН 13. <i>Демонструє</i> знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовує необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні. ПРН 14. <i>Уміє інтегрувати</i> в освітній процес знання про основні історичні етапи становлення України як держави та особливості розвитку української культури; усвідомлено	формування предметних компетентностей учнів; - критично оцінювати результати навчання та ефективність уроку; - вибирати відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; - аналізувати динаміку особистісного розвитку учнів, визначати ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них; - надавати домедичну допомогу учасникам освітнього процесу; - працювати в команді, адаптуватись до діяльності у новій ситуації; - аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати; - інтегрувати в освітній процес теоретичні знання, усвідомлено формувати у здобувачів розуміння цінності незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України, громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина; - працювати з джерелами інформації, інтегрувати їх у зміст навчання історії;

колективу учнів; знаходження ефективних шляхів мотивації їх до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання); спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них. СК7. Здатність до здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); використання здоров'язбережувальних технологій під час освітнього процесу. СК8. Здатність до суб'єкт-суб'єктної (рівноправної та особистісно-зорієнтованої) взаємодії з учнями в освітньому процесі, залучення батьків до освітнього процесу на засадах партнерства. СК9. Здатність аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати, здійснювати об'єктивну самооцінку і самокорекцію своїх професійних якостей. ПК 7. Знання наукових основ методики навчання історії, організації процесу пізнання та виховання учнів	формувати у здобувачів розуміння цінності незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України, громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина; <i>цінувати</i> різноманіття та мультикультурність, керуватися в педагогічній діяльності етичними нормами, принципами толерантності, взаємоповаги, діалогу та співробітництва. ПРН 19. <i>Використовує</i> краєзнавчу складову курсу історії для активізації пізнавальної діяльності учнів; <i>розуміє</i> й <i>популяризує</i> історико-культурну спадщину України та світу. ПРН 20. <i>Працює</i> з джерелами інформації, <i>інтегрує</i> їх у зміст навчання історії, <i>представляє</i> та <i>обговорює</i> відображені в них факти, явища, події, <i>визначає</i> власну позицію щодо суперечливих питань. ПРН 21. <i>Знає</i> зміст шкільних курсів історії, <i>проектую</i> і <i>здійснює</i> навчальний процес, <i>обирає</i> оптимальні компетентісно орієнтовані методики навчання історії, <i>уміє</i> оцінювати та відслідковувати динаміку особистісного розвитку	- проектувати і здійснювати навчальний процес, обирати оптимальні компетентісно орієнтовані методики навчання історії, оцінювати та відслідковувати динаміку особистісного розвитку учня/учениці.

різних вікових категорій.

ПК 8. Знання змісту та завдань організації допрофільної підготовки учнів.

ПК 9. Знання нових підходів до шкільної історичної освіти в умовах багатокультурного суспільства та процесу євроінтеграції.

ПК 10. Здатність до педагогічної рефлексії та дисемінації педагогічного досвіду.

учня/учениці.

ПРН 22. *Володіє* здатністю до розкриття інтелектуального і творчого потенціалу здобувачів середньої освіти засобами змісту предметних галузей та курсів за вибором.

ПРН 23. *Цінує* різноманіття та мультикультурність; *вміє* ідентифікувати себе у системах загальнолюдських і національних цінностей, *керується* в педагогічній діяльності принципами толерантності, діалогу й співробітництва

ПРН 24. *Усвідомлює* цілі, мотиви власної педагогічної діяльності, *стійко прагне* до набуття та вдосконалення професійних компетентностей.

**ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ / ВИРОБНИЧОЇ (ПРЕДМЕТНО-ФАХОВОЇ) /
ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) У ЗАКЛАДАХ ЗСО ПРАКТИКИ**
**Організація та керівництво практичної підготовки й порядок її
проходження (обов'язки методистів і здобувачів)**

1. Загальне керівництво практичною підготовкою зі спеціальності А4.03 Середня освіта (історія та громадянська освіта) на факультеті гуманітарної, філологічної та економічної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» здійснює кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін. Факультетським керівником практичної підготовки зі спеціальності А4.03 Середня освіта (історія та громадянська освіта) від ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» призначається викладач цієї кафедри, який має значні досягнення в навчально-методичній, науковій діяльності, а також досвід практичної роботи в середній та старшій школі. В організації та проведенні практичної підготовки беруть участь методисти: зі спеціальності (фахівці кафедр, які забезпечують підготовку зі спеціальності А4.03 Середня освіта (історія та громадянська освіта)), із педагогіки (викладачі кафедри педагогіки), із психології (викладачі кафедри психології).

2. До групового керівництва практичною підготовкою здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти залучаються найбільш досвідчені викладачі кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін. Розподіл групового керівництва за цими кафедрами факультету здійснює факультетський керівник практичної підготовки зі спеціальності А4.03 Середня освіта (історія та громадянська освіта) у відсотковому відношенні відповідно до розпорядження деканату.

3. Відповідальність за організацію, проведення й контроль практичної підготовки покладається на факультетського керівника практичної підготовки зі спеціальності А4.03 Середня освіта (історія та громадянська освіта) від ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Розподіл практикантів по школах здійснюється з урахуванням рейтингу ЗЗСО, навчальних закладів та місця проживання здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти.

4. Факультетський керівник зі спеціальності А4.03 Середня освіта (історія та громадянська освіта) виконує такі функції:

- проводить настановну конференцію щодо порядку проходження педагогічної практичної підготовки, техніки безпеки, надання практикантам необхідних документів (направлення, програми, щоденник, методичні рекомендації тощо), перелік яких встановлює навчальний заклад;

- повідомляє здобувачам про систему звітності з практичної підготовки, ухвалену на факультеті, а саме: оформлення й подання письмового звіту, щоденника практичної підготовки, планів-конспектів робочих і контрольних уроків, підготовка доповіді для захисту (власних результатів) практичної підготовки тощо;

- у тісному контакті з керівником практичної підготовки від школи забезпечує високу якість її проходження згідно з програмою;

- контролює забезпечення нормальних умов праці й побуту здобувачів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці та техніки безпеки;

- контролює виконання практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку;

- подає завідувачу кафедри письмовий звіт про проведення практичної підготовки із зауваженнями та пропозиціями щодо поліпшення практичної підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти.

5. Груповий керівник практичної підготовки забезпечує проведення таких організаційних заходів:

- інструктує здобувачів щодо порядку проходження практичної підготовки;

- надає практикантам консультації щодо оформлення необхідних документів: плани-конспекти уроків, загальний звіт із практичної підготовки, виготовлення наочності та інших методичних матеріалів;

- докладно інформує про систему звітності з практичної підготовки;

- контролює проходження практичної підготовки здобувачами відповідно до програми;
- бере участь в установчій та підсумковій конференціях із педагогічної практичної підготовки;
- проводить інструктивно-методичну роботу з учителями шкіл;
- організовує відвідування практикантами уроків зі спеціальності, позакласних занять із дисципліни та проводить аналіз занять;
- перевіряє конспекти уроків та надає допуск до проведення контрольного уроку;
- відвідує контрольні уроки, аналізує їх;
- забезпечує виконання програми практичної підготовки;
- аналізує звітну документацію здобувачів про роботу за час практичної підготовки;
- виставляє підсумкову оцінку за практичну підготовку в заліково-екзаменаційну відомість та залікову книжку здобувача;
- призначає консультаційні дні здобувачам, які проходять педагогічну практичну підготовку за місцем майбутнього працевлаштування (для проміжної звітності здобувача);
- складає звіт за результатами практичної підготовки та подає його керівникові практики факультету.

6. Бази практик в особі їх перших керівників разом із закладами вищої освіти несуть відповідальність за організацію, якість і результати практичної підготовки здобувачів.

7. Здобувачі бакалаврського рівня вищої освіти під час проходження практичної підготовки зобов'язані:

- до початку практичної підготовки одержати від керівника практичної підготовки від навчального закладу консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;
- своєчасно прибути на базу практичної підготовки;

- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практичної підготовки й указівками її керівників;

- вивчати й суворо дотримуватися правил охорони праці, техніки безпеки та виробничої санітарії;

- нести відповідальність за виконану роботу;

- своєчасно скласти залік із практичної підготовки.

8. Після закінчення терміну практичної підготовки здобувачі звітують про виконання програми та завдань практики.

9. Усі форми звітності подаються факультетському керівникові практичної підготовки зі спеціальності А4.03 Середня освіта (історія та громадянська освіта) від ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» та комісії, призначеній деканом факультету. До складу комісії можуть входити представники деканату, кафедр педагогіки та психології, групові керівники практичної підготовки, вчителі школи, представники адміністрації ЗЗСО від баз практичної підготовки. Комісія оцінює результати практики здобувачів у термін після двох тижнів по завершенні практичної підготовки.

10. Звіт із виробничої (предметно-фахової) практичної підготовки оцінюється за 100-бальною шкалою. Оцінка за практичну підготовку вноситься в заліково-екзаменаційну відомість і в залікову книжку здобувача бакалаврського рівня вищої освіти за підписом групового методиста.

11. Здобувачу, який не виконав програму практичної підготовки без поважних причин, може бути надано право проходження практичної підготовки повторно за виконання умов, визначених закладом вищої освіти. Майбутній фахівець, який востаннє отримав негативну оцінку з практичної підготовки в комісії, відраховується з закладу вищої освіти.

12. Підсумки навчальної практичної підготовки обговорюються на засіданнях вченої ради факультету гуманітарної та економічної освіти не менше одного разу впродовж навчального року.

13. Для майбутніх учителів, які навчаються за заочною формою навчання, терміни практики встановлюються орієнтовно в межах семестру.

14. За умов працевлаштування на посаді вчителя історії не вимагається окремого проходження педагогічної практики, здобувач надає довідку зі школи про працевлаштування за фахом (учитель історії) з підписом директора і печаткою школи та характеристику із загальною оцінкою успішності роботи за фахом із підписом директора і печаткою школи.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

І. НАВЧАЛЬНА ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА

№ п/п	Види роботи	Макс. кількість балів	Мінім. кількість балів
1.	Участь у настановчій конференції. Знайомство з програмою практичної підготовки, її керівником і методистом, зразками звітної документації	6	3
2.	Ознайомлення з документацією навчального закладу (програми, тематичне планування, шкільні журнали, гурткової роботи, роботи кабінету історії, методоб'єднання тощо).	8	3
3.	Аналіз складу закріпленого за практикантом класу; за класним журналом і за допомогою класного керівника вивчення успішності учнів, її динаміки.	6	3
4.	Ознайомлення з різного типу підручниками історії (синтези, універсальні підручники аналітико-синтетичного характеру), збірниками матеріалів і документів, робочими	8	5

	зошитами з історії, які використовуються в даному навчальному закладі.		
5.	Відвідати у різних класах щонайменше 10 уроків історії та уроки із суміжних предметів (географії, літератури, правознавства), ознайомлення із новаціями в методиці викладання та навчально-виховної роботи.	10	6
6.	Розробка поурочних планів щонайменше 5 уроків, з них два залікових.	10	8
7.	Презентація власних розробок, участь в обговоренні й аналізі розробок уроків і виховних заходів інших практикантів.	8	5
8.	Аналіз у письмовій формі навчального заняття учителя історії.	8	5
9.	Участь у звітній конференції. Підготовка доповіді.	6	4
	Разом:	70	42

ФОРМИ ЗВІТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ

Загальною формою звітності здобувача за навчальну практичну підготовку є подання письмового звіту за результатами практичної підготовки.

Поточний контроль здійснюється керівником практики шляхом аналізу та оцінки систематичної роботи здобувачів, виконаних видів діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється у кінці проходження практики. У процесі оцінювання навчальної практичної підготовки здобувачів ураховується:

- якість виконання завдань практики, рівень оволодіння професійними вміннями й навичками;

- креативність, дисциплінованість, активність, ініціативність здобувача у процесі виконання завдань практики;

- якість, коректність, теоретична ґрунтовність та практична доцільність наданих методичних матеріалів, оформлення документації та час її подання;
- повнота, логічність і досконалість звіту про проходження практики;
- змістовність виступу на підсумковій конференції.

По завершенні навчально-педагогічної практики здобувачами подаються такі звітні документи:

1. Індивідуальний план роботи з навчальної практичної підготовки, у якому відбито всі форми роботи під час практичної підготовки, терміни та відмітку про виконання. (Додаток Б)

2. Матеріали результатів ознайомлення з документацією навчального закладу:

2.1. Аналіз Концепції реформування шкільної історичної освіти, Навчальних програм для закладів загальної середньої освіти. (Додаток В)

2.2. Аналіз Індивідуального плану роботи учителя, Календарно-тематичних планів, поурочних планів за період навчальної практики. (Додатки Г, Г, Д)

2.3. Аналіз шкільних навчальних журналів за період практики.

2.4. Аналіз документації планування та обліку гурткової роботи, роботи кабінету історії, методоб'єднання.

3. Матеріали результатів ознайомлення з різного типу підручниками історії, навчальними посібниками, збірниками матеріалів і документів, робочими зошитами з історії, які використовуються в даному навчальному закладі. (Додаток Є)

4. Аналіз відвіданих занять вчителів базового закладу загальної середньої освіти, аналіз змісту навчання, форм і методів викладання (5 занять). (Додаток Ж)

5. Розгорнуті поурочні плани-конспекти уроків з історії (2 уроки).

6. Комплекс розроблених завдань для самостійної роботи учнів (два на вибір: тести, квести, розробка елементів електронного навчального курсу, інші завдання).

7. Звіт з навчальної практичної підготовки здобувача. (Додаток З)

Форма підсумкового контролю – диференційований залік.

**ВИРОБНИЧА ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА
(ПРЕДМЕТНО-ФАХОВА)**

№ п/п	Види роботи	Макс. кількість балів	Мінім. кількість балів
1.	Участь у настановчій конференції. Знайомство з програмою практичної підготовки, її керівником і методистом, зразками звітної документації.	8	4
2.	Знайомство із системою архівів України. Онлайн-екскурсія до Центрального державного архіву вищих органів влади, складання звіту (Додаток К).	12	6
3.	Самостійна розробка програми онлайн-екскурсії до архіву для учнів у відповідності до завдань навчально-виховного процесу (Додаток Л).	10	6
4.	Знайомство із музейною системою України. Опрацювання завдань та особливостей організації роботи шкільного музею. Складання плану-проспекту шкільного музею обраної тематики (Додаток М).	10	6
5.	Розробка програми тематичної екскурсії до обраного музею для учнів у відповідності до завдань навчально-виховного процесу (Додаток Н).	8	6
6.	Дослідження можливостей використання ІКТ в навчальному процесі. Розробка календарно-тематичного плану з історії України та всесвітньої історії на першу чверть другого семестру за	12	8

	допомогою ІКТ (Додаток Г).		
7.	Розробка методичного забезпечення для уроків історії в школі із використанням ІКТ (не менше 3-х варіантів) (Додаток Т).	8	6
8.	Вивчення системи краєзнавчої роботи в Україні. Дослідження можливостей туристичного краєзнавства в шкільній та позашкільній роботі.	12	8
9.	Складання розгорнутого плану краєзнавчої екскурсії у відповідності до плану навчально-виховної роботи (Додаток О).	10	6
10.	Участь у звітній конференції. Підготовка доповіді	10	4
Разом:		100	60

КОНТРОЛЬ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧА

По завершенні навчально-педагогічної практики здобувачами подаються такі звітні документи:

1. Письмовий звіт за результатами практичної підготовки (Додаток З).
2. Звіт про онлайн-екскурсію до Центрального державного архіву вищих органів влади (ЦДАВО) (Додаток К).
3. Розгорнуту програму онлайн-екскурсії до архіву для учнів у відповідності до завдань навчально-виховного процесу (Додаток Л).

До програми онлайн-екскурсії додається:

- 3.1. Супровідний текст екскурсії;
- 3.2. Дидактичні матеріали для закріплення матеріалу, розроблені у відповідності до навчальних завдань екскурсії та віку учнів (дидактична гра, практичне завдання і т.д.).

4. План-проспект шкільного музею обраної тематики (Додаток М).

5. Програму тематичної екскурсії до обраного музею для учнів у відповідності до завдань навчально-виховного процесу (Додаток Н).

До програми тематичної екскурсії додається:

5.1. Супровідний текст екскурсії;

5.2. Дидактичні матеріали для закріплення матеріалу, розроблені у відповідності до навчальних завдань екскурсії та віку учнів.

6. Календарно-тематичний з історії України та всесвітньої історії на першу чверть другого семестру, розроблений за допомогою ІКТ (Додаток Г).

7. Розробки методичного забезпечення для уроків історії в школі із використанням ІКТ (не менше 3-х розробок). Методичне забезпечення має бути достатнім для повноцінного проведення однієї з структурних частин уроку. (Додаток Т).

8. Розгорнутий план краєзнавчої екскурсії у відповідності до плану навчально-виховної роботи (Додаток О).

До програми тематичної екскурсії додається:

8.1. Супровідний текст екскурсії;

8.2. Дидактичні матеріали для закріплення матеріалу, розроблені у відповідності до навчальних завдань екскурсії та віку учнів.

Результати роботи під час практичної підготовки повинні бути відображені у Відомості-характеристиці практиканта, завірених печаткою.

Підсумковий контроль здійснюється у формі диференційованого заліку.

ВИРОБНИЧА (ПЕДАГОГІЧНА) ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА**7 СЕМЕСТР (5-7 класи)**

№ п/п	Види роботи	Кількість балів
1.	Участь у настановчій конференції. Знайомство з програмою практичної підготовки, її керівником і методистом, зразками звітної документації.	4
2.	Самостійний аналіз та систематизація на основі наявної документації навчального закладу інноваційної складової викладання історії у навчальному закладі (Додаток П).	10
3.	Розробка конкретних пропозицій щодо вдосконалення методичного супроводу, візуальних та інтерактивних засобів навчання та ін. (Додаток Р).	10
4.	Розроблення докладних планів-конспектів уроків в старших класах (не менше 8 уроків різних типів) з інтегрованого курсу історії, їх особисте проведення (Додаток С).	10
5.	Відвідування та участь в обговоренні й аналізі уроків і виховних заходів інших практикантів (Додаток Ж).	4
6.	Аналіз у письмовій формі передового досвіду учителя історії (Додаток Т).	8
7.	Участь у звітній конференції. Підготовка доповіді.	4
	Максимальна кількість балів	50
	<i>Мінімальна кількість балів</i>	35

8 СЕМЕСТР (8-9 класи)

№ п/п	Види роботи	Кількість балів
1.	Участь у настановчій конференції. Знайомство з програмою практичної підготовки, її керівником і	4

	методистом, зразками звітної документації.	
2.	Самостійний аналіз та систематизація на основі наявної документації навчального закладу інноваційної складової викладання історії у навчальному закладі (Додаток П).	10
3.	Розробка конкретних пропозицій щодо вдосконалення методичного супроводу, візуальних та інтерактивних засобів навчання та ін. (Додаток Р).	10
4.	Розроблення докладних планів-конспектів уроків в старших класах (не менше 8 уроків різних типів) з інтегрованого курсу історії, їх особисте проведення (Додаток С).	10
5.	Відвідування та участь в обговоренні й аналізі уроків і виховних заходів інших практикантів (Додаток Ж).	4
6.	Аналіз у письмовій формі передового досвіду учителя історії (Додаток Т).	8
7.	Участь у звітній конференції. Підготовка доповіді.	4
	Максимальна кількість балів	50
	Мінімальна кількість балів	35

КОНТРОЛЬ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧА

По завершенні навчально-педагогічної практики здобувачами подаються такі звітні документи:

1. Письмовий звіт за результатами практичної підготовки (Додаток З).
2. Календарне планування вчителя з інтегрованого курсу історії на першу чверть другого семестру.
3. Плани-конспекти поточних уроків в (для 1 семестру в 5-7 класах, для 2 семестру в 8-9 класах, не менше 8 уроків різних типів) з інтегрованого курсу історії, плани-конспекти інтегрованих уроків у відповідних класах (не менше 2-х). (Додаток С)

4. Звіт про результати аналізу та систематизації на основі наявної документації навчального закладу інноваційної складової викладання історії у навчальному закладі (Додаток П).

5. Пропозиції щодо вдосконалення методичного супроводу, візуальних та інтерактивних засобів навчання та ін. з належним обґрунтуванням (Додаток Р).

6. Аналіз уроків і виховних заходів вчителів, інших практикантів та самоаналіз (залежно від можливостей бази практики) (Додаток Ж).

7. Аналіз у письмовій формі передового досвіду учителя історії (Додаток Т).

8. Візуальна презентація звіту (фотоматеріали, відеофрагменти уроків, виховних заходів, наочність до уроків).

Підсумковий контроль здійснюється у формі диференційованого заліку.

Критерії оцінювання

Результати навчання здобувачів вищої освіти з практичної підготовки визначаються у балах, що виставляються згідно з критеріями оцінювання, затвердженими в ДДПУ, а саме за 100-бальною шкалою та національною п'ятибальною шкалою для екзаменів «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», «неприйнятно»).

Практична підготовка оцінюється максимальною оцінкою в 100 балів.

Шкала оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти

За накопичувальною 100 – бальною шкалою	За національною шкалою	
	<i>для звітів з практики</i>	
90 – 100 балів	відмінно	зараховано
89 – 75 балів	добре	
60 – 74 балів	задовільно	
26 – 59 балів	незадовільно	не зараховано
0 – 25 балів	неприйнятно	

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ З ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Додаток А

ТИТУЛЬНИЙ АРКУШ

Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної, філологічної та економічної освіти
Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ З НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

(прізвище, ім'я, по батькові)

здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності А4 – Середня освіта (за предметними спеціальностями)

за освітньо-професійною програмою Середня освіта (історія)

Термін практики з _____ по _____ 20__ р.

Керівник практики _____

(Підпис)

(Прізвище, ініціали)

Здобувач _____

(Підпис)

(Прізвище, ініціали)

Індивідуальний план роботи з навчальної/виробничої (предметно-фахової)/виробничої (педагогічної) практичної підготовки

№ з/п	Види діяльності (вказані види діяльності для навчальної практики, для інших видів див. відповідних розділах)	Термін виконання	Фактичне виконання	Примітка
1.	Участь у настановчій конференції.			
2.	Складання індивідуального плану практики здобувача.			
3.	Ознайомлення з документацією навчального закладу.			
4.	Аналіз складу закріпленого за практикантом класу.			
5.	Ознайомлення з різного типу підручниками історії, робочими зошитами з історії та ін., які використовуються в даному навчальному закладі.			
6.	Відвідування уроків історії та уроків із суміжних предметів (географії, літератури, правознавства), ознайомлення із новаціями в методиці викладання та навчально-виховної роботи.			
7.	Розробка поурочних планів щонайменше 5 уроків, з них два залікових.			
8.	Презентація власних розробок, участь в обговоренні й аналізі розробок уроків і виховних заходів інших практикантів.			
9.	Аналіз у письмовій формі навчального заняття учителя історії.			
10.	Участь у звітній конференції. Підготовка доповіді.			

Керівник практики

_____ (Підпис)

_____ (Прізвище, ініціали)

Схема аналізу навчальної програми, концепції змісту освіти

Назва програми

Цільове призначення програми (для загальноосвітніх навчальних закладів, для позашкільної роботи...)

Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від ____ № ____. (або інше)

Програму розроблено на основі _____.

Коротка характеристика змісту програми (цілі, стратегічні напрями змін, очікувані результати) _____

Компетентнісний потенціал навчальної програми за наскрізними змістовими лініями:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами	Уміння: сформулювати Ставлення: сформулювати Навчальні ресурси: визначити
2. Спілкування іноземними мовами	Уміння: сформулювати Ставлення: сформулювати Навчальні ресурси: визначити
3. Математична компетентність	Уміння: сформулювати Ставлення: сформулювати Навчальні ресурси: визначити
4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях	Уміння: сформулювати Ставлення: сформулювати Навчальні ресурси: визначити
5. Інформаційно-цифрова компетентність	Уміння: сформулювати Ставлення: сформулювати Навчальні ресурси: визначити

6. Уміння вчитися впродовж життя	Уміння: сформулювати Ставлення: сформулювати Навчальні ресурси: визначити
7. Ініціативність і підприємливість	Уміння: сформулювати Ставлення: сформулювати Навчальні ресурси: визначити
8. Соціальна і громадянська компетентності	Уміння: сформулювати Ставлення: сформулювати Навчальні ресурси: визначити
9. Обізнаність і самовираження у сфері культури	Уміння: сформулювати Ставлення: сформулювати Навчальні ресурси: визначити
10. Екологічна грамотність і здорове життя	Уміння: сформулювати Ставлення: сформулювати Навчальні ресурси: визначити

Очікувані результати впровадження програми:

Випусник / випусниця основної школи:

- усвідомлює _____;
- пояснює _____;
- досліджує _____;
- аналізує й визначає _____;
- добирає інформацію _____;
- дотримується морально-етичних і правових норм _____;
- виявляє емоційно-ціннісне ставлення _____.

Аналіз індивідуального плану роботи учителя

1. Назва плану, його характер та зміст.
3. Форма ведення плану.
4. Чіткість визначення змісту пунктів плану та термінів проведення, наявність форм звітності (самоконтролю).
5. Відповідність структури і обсягу індивідуального плану освітній програмі закладу освіти, стратегічним завданням шкільної освіти, завданням самоосвіти та саморозвитку тощо.
6. Аналіз реалізації індивідуального планування у кінці року.
7. Загальна оцінка та рекомендації щодо вдосконалення.

Аналіз календарно-тематичного плану

1. Назва плану, предмет, клас, кількість годин.
2. Врахування вимог при складанні календарно-тематичного планування:
 - державні стандарти загальної середньої освіти;
 - навчальні програми предметів;
 - модельні навчальні програми (якщо передбачені);
 - освітня програма закладу освіти;
3. Форма ведення календарно-тематичного плану.
4. Чіткість визначення тем уроків, дат проведення.
5. Опис наскрізних змістових ліній.
6. Визначення ключових компетентностей, які розвиваються на даному занятті.
7. Характер домашніх завдань.
8. Відповідність очікуваним результатам навчально-пізнавальної діяльності учнів згідно навчальних програм з предмету.
9. Відповідність структури і обсягу календарно-тематичного плану освітній програмі закладу освіти, робочому навчальному плану.
10. Аналіз реалізації календарно-тематичного планування у кінці року.
11. Визначення напрямків вирішення проблем, які виникали у ході використання календарного планування протягом навчального року.
12. Загальна оцінка та рекомендації щодо вдосконалення.

Аналіз плану-конспекту уроку

1. Відповідність типу і теми уроку навчальним завданням, змісту навчання, календарному планування.
2. Формулювання мети уроку, доцільність визначення необхідного обладнання.
3. Зв'язок даного уроку з попереднім; наявність в плані уроку засобів перевірки виконання домашніх завдань.
4. Наявність, доцільність та методична грамотність запланованих структурних компонентів уроку, передбачених планом (по кожному із структурних компонентів визначити конкретні методичні засоби):
 - I. Організація класу.
 - II. Перевірка домашнього завдання.
 - III. Підготовка до вивчення нового матеріалу.
 - IV. Робота над вивченням нового матеріалу.
 - V. Підсумок уроку.
 - VI. Домашнє завдання з інструктажем.

Аналіз підручника з історії (схема)

1. Назва підручника, автори, рік видання, клас,
2. Відомості про затвердження підручника.
3. Відповідність підручника базовим дидактичним принципам:
 - 3.1. Державному стандарту і навчальній програмі з предмета.
 - 3.2. Особливостям змісту навчального предмета.
 - 3.2.1. Підручник має забезпечувати можливість учнів розуміти, застосовувати і поповнювати свої знання та вміння з предмета.
 - 3.2.2. Автори підручника повинні мати базові знання з історії або запросити в команду вченого-історика.
 - 3.2.3. Підручник має проходити попередню (до опублікування) експертизу вчених-істориків і вчителів-практиків.
 - 3.3. Психолого-дидактичним вимогам до навчальної літератури.
 - 3.3.1. Розробники підручника повинні мати знання з дидактики (теорії навчання і шкільного підручникотворення) і вікової психології.
 - 3.3.2. У команді розробників обов'язково мають бути експерти з методики викладання предмета або вчителі-практики.
 - 3.3.3. До видання підручник має пройти апробацію і отримати зворотний зв'язок від вчителів, учнів і батьків.
 - 3.3.4. Після видання підручника має бути забезпечена можливість його удосконалення відповідно до рекомендацій вчителів-практиків.
 - 3.4. Сучасному рівню розвитку технологій.
 - 3.5. Українському соціокультурному контексту.
 - 3.5.1. Автори підручника мають орієнтуватись у сучасному соціальному і культурному контексті України і враховувати його у розробці тексту і методичного апарату підручника.
 - 3.5.2. Українознавчий контекст учня з історії має формуватися з урахуванням потреб української держави і українського суспільства.
 - 3.6. Вимогам педагогічного дизайну.

Схема аналізу уроку

I. Тип і структура уроку:

1. Тип, структура уроку, його місце серед уроків з теми.
2. Мета уроку, дидактичні завдання окремих етапів.
3. Витрата часу.

II. Зміст та методика повторення вивченого:

1. Повнота та глибина перевірки.
2. Методика повторення, диференціація завдань.
3. Кількість задіяних перевіркою учнів.
4. Об'єктивність та аргументація оцінювання.

III. Вивчення нового матеріалу:

1. Вимоги програми.
2. Науковість, зв'язок із життям, систематичність, доступність, співвідношення у матеріалі головного та другорядного.
3. Відповідність матеріалу цілям та завданням уроку.

IV. Методи навчання:

1. Оснащеність уроку наочними посібниками, дидактичними матеріалами.
2. Обґрунтованість застосованих методів.
3. Активізація пізнавальної діяльності.
4. Використання методів проблемного навчання.
5. Поєднання фронтальної, індивідуальної та групової форм роботи.
6. Самостійна робота учнів.
7. Методика контролю та обліку знань.

V. Засвоєння нового:

1. Добір матеріалу для формування умінь та навичок.

2. Самостійна робота під час закріплення.
3. Зворотній зв'язок. Оцінювання відповідей.

VI. Завдання додому:

1. Обсяг, характер і доступність матеріалу.
2. Наявність та характер інструктажу.
3. Наявність диференційованих завдань.
4. Місце домашнього завдання на уроці.

VII. Характер діяльності вчителя:

1. Рівень педагогічних вимог до роботи учнів, розвитку їхніх мови, мислення.
2. Мова вчителя та загальний стиль його поведінки.
3. Організаторська, управлінська діяльність вчителя. Робота з різними групами учнів.
4. Діяльність вчителя як консультанта та координатора навчання.

VIII. Характер діяльності учнів:

1. Самостійна робота. Робота в групах.
2. Диференціація та індивідуалізація.
3. Активність мислення.
4. Розвиток психічної сфери учнів.

IX. Результати уроку:

1. Підбиття підсумків.
2. Виконання плану.
3. Рівень досягнення мети.
4. Рівень якості знань, умінь, навичок, виявлених на уроці.

**Звіт з навчальної (виробничої (предметно–фахової)/виробничої
(педагогічної)) практики**

№ з/п	Види діяльності	Звітність	Кількість балів

Керівник практики

(Підпис)

(Прізвище, ініціали)

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ З ВИРОБНИЧОЇ (ПРЕДМЕТНО-ФАХОВОЇ) ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Додаток К

Шаблон звіту про онлайн-екскурсію до Центрального державного архіву вищих органів влади (ЦДАВО).

I. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1. **Дата та платформа проведення:** (Наприклад: 15 березня 2026 р., офіційний YouTube-канал архіву / Zoom-конференція).
2. **Тема екскурсії:** (Наприклад: «Цифрові можливості ЦДАВО України для дослідника та вчителя»).
3. **Мета заходу:** (Наприклад: Ознайомлення зі структурою архівної системи, фондами ЦДАВО та алгоритмами віддаленої роботи з документами).

II. АРХІВНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА МІСЦЕ ЦДАВО В НІЙ

- **Контекст:** Короткий опис ієрархії архівних установ України (Укрдержархів, центральні, галузеві та регіональні архіви).
- **Профіль ЦДАВО:** Який хронологічний період та типи документів охоплює цей архів?
- **Значущість:** Чому документи ЦДАВО є ключовими для вивчення історії української державності ХХ–ХХІ століть?

III. ПОШУКОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ТА ЦИФРОВІ СЕРВІСИ

- **Електронний архів:** Опис функціоналу офіційного сайту.
- **Довідковий апарат:** Як працювати з путівниками, реєстрами описів та фондами онлайн?
- **Алгоритм пошуку:** Покроковий опис того, як знайти документ за ключовим словом або номером фонду.
- **Дистанційні послуги:** Можливості замовлення цифрових копій та роботи в "Електронному кабінеті дослідника".

IV. ВИСНОВКИ ТА РЕФЛЕКСІЯ

- **Особисте враження:** Що було найбільш неочікуваним або цікавим під час екскурсії?
- **Оцінка доступності:** Наскільки зручною є цифрова платформа архіву для пересічного вчителя чи старшокласника?
- **Перспективи:** Чи плануєте ви використовувати ресурси ЦДАВО при написанні курсової/дипломної роботи або під час проведення уроків на практиці?

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ:

- **Обсяг:** 3–5 сторінок друкованого тексту.
- **Додатки:** Скріншоти сайту архіву, приклади знайдених описів або оцифрованих документів, які зацікавили студента.

Схема програми онлайн-екскурсії до архіву для учнів у відповідності до завдань навчально-виховного процесу

1. ПАСПОРТ ЕКСКУРСІЇ (Цільовий блок)

Автор має обрати тему з чинної навчальної програми (наприклад, Історія України, 10 клас) та визначити:

- **Тему уроку:** (Наприклад: «Утворення УНР: від автономії до незалежності»).
- **Мету екскурсії:** Не просто «подивитися», а знайти докази конкретних історичних подій у першоджерелах.
- **Очікувані результати:** Яку компетентність ми формуємо? (Наприклад: Інформаційну (вміння шукати інформацію); логічну (вміння аналізувати історичні джерела); аксіологічну (формування ціннісного ставлення до державності)).

2. МАРШРУТНИЙ ЛИСТ (Змістовий блок)

Автор визначає «зупинки» на сайті архіву (ЦДАВО), які мають відвідати учні, наприклад:

- **Зупинка 1: «Візитівка архіву».** Ознайомлення з головною сторінкою та рубрикою «До 100-річчя подій Української революції».
- **Зупинка 2: «Лабораторія дослідника».** Перехід до конкретного фонду або тематичної виставки документів (наприклад, «Акт Злуки: історія в документах»).
- **Зупинка 3: «Пошукова робота».** Демонстрація того, як знайти документ за ключовими словами (наприклад, «Універсал», «Директорія»).

3. МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ (Технологічний блок)

Автор обирає методи роботи з архівним документом, адаптовані для віку учнів та теми і типу уроку, наприклад:

- **Метод «Запитання до документа»:** Учні мають знайти відповіді на питання: Хто автор? Коли створено? Яка головна ідея? Кому адресовано?

- **Прийом «Історичний детектив»:** Знайти в документі деталь, яка спростовує відомий історичний міф.
- **Технологія «Жива історія»:** На основі цифрової копії документа написати «пост у соцмережі» від імені сучасника тієї події.

4. СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОГО КЕЙСУ (Для звіту)

На основі вищезазначеного здобувач оформлює свій кейс за таким планом:

1. **Назва кейсу:** (Наприклад: «Слідами незалежності: архівний квест у ЦДАВО»).
2. **Дидактичні матеріали:** Прямі посилання на конкретні документи з сайту ЦДАВО, які будуть аналізувати учні.
3. **Завдання для учнів:** Чіткий перелік дій (знайти, прочитати, порівняти, зробити висновок).
4. **Форма звітності учнів:** Що буде результатом? (Заповнена таблиця, ментальна карта, короткий відеоролик або презентація).

5. ВІДПОВІДНІСТЬ ЗАВДАННЯМ НПП (Оцінювальний блок)

- **Навчальне завдання:** Які факти учні запам'ятали краще завдяки архіву?
- **Виховне завдання:** Як ознайомлення з оригіналами державних актів вплинуло на патріотичне виховання учнів?
- **Розвивальне завдання:** Як покращилися навички роботи з онлайн-ресурсами та критичного аналізу інформації?

Звіт слід подати у вигляді правильно структурованої розробки уроку або його фрагменту.

Зразок плану-проспекту шкільного музею

1. Загальні положення та концепція:

- 1) **Назва музею:** (Наприклад: «Жива історія», «Спадщина», або назва на честь видатного земляка).
- 2) **Профіль музею:** (Наприклад, історико-краєзнавчий).
- 3) **Мета:** Патріотичне виховання, залучення учнів до науково-дослідницької роботи, збереження локальної пам'яті (залежно від профілю музею).
- 4) **Цільова аудиторія:** Учні, вчителі, батьки, громада міста/села.

2. Структура експозиції (Тематичні блоки)

Експозицію варто будувати за хронологічним або проблемно-тематичним принципом.

Секція	Зміст (орієнтовний)
Джерела нашого краю	Археологічні знахідки, побут пращурів, козацька доба в регіоні.
Сторінки державотворення	Події УНР, визвольні змагання, шлях до Незалежності.
Герої серед нас	Матеріали про ветеранів Другої світової війни, воїнів АТО/ООС та сучасних захисників України.
Історія школи	Фотографії випускників, старі щоденники, нагороди навчального закладу.
Етнографічний куточок	Предмети народного вбрання, кераміка, ремесла місцевості.

3. Напрями діяльності музею

Для того, щоб музей «жив», він має працювати у кількох площинах:

- 1) **Фондова робота:** Систематизація знахідок, ведення інвентарної книги (опис кожного предмета).
- 2) **Пошуково-дослідницький:** Інтерв'ю з очевидцями історичних подій, робота в архівах.
- 3) **Екскурсійний:** Підготовка учнів-екскурсоводів, розробка тематичних та оглядових маршрутів.
- 4) **Просвітницький:** Проведення «уроків у музеї», виставок до пам'ятних дат, круглих столів.
Потрібно розписати проєктовані заходи в кожному із цих напрямів (по 2-3 заходи)

4. Організаційна структура

- **Рада музею:** Координаційний орган (вчителі історії, актив учнів, представники батьківського комітету).
- **Керівник музею:** Педагог, відповідальний за збереження фондів.
- **Учнівський актив:**
 - *Пошуковці* (збір матеріалів);
 - *Екскурсоводи* (робота з відвідувачами);
 - *Дизайнери* (оформлення стендів та вітрин);
 - *Медіа-група* (просування музею в соцмережах школи).

5. Матеріально-технічне забезпечення

- **Приміщення:** Окремий кабінет або рекреація з дотриманням температурного режиму та освітлення.
- **Обладнання:** Вітрини (засклені), стенди, стелажі для зберігання фондів, мультимедійна панель (для демонстрації оцифрованих архівів).
- **Інтерактивні елементи:** QR-коди з посиланнями на відеоспогади або віртуальні 3D-моделі експонатів.

6. Очікувані результати

- Створення бази для практичних занять з історії.
- Підвищення рівня зацікавленості учнів минулим своєї родини та громади.

- Формування архіву, який стане джерелом для майбутніх наукових робіт.

Зразок програми тематичної екскурсії до музею для учнів у відповідності до завдань навчально-виховного процесу

Програма екскурсії: «Кам'яна доба на теренах України»

Об'єкт: Національний музей історії України (перші зали експозиції). Цільова аудиторія: Учні 6 класу. Тривалість: 45–60 хвилин.

1. Навчально-виховні завдання

- Освітні: сформувати уявлення про найтриваліший період в історії людства; ознайомити з основними стоянками (Королеве, Мізин, Кирилівська); пояснити перехід від привласнювального до відтворювального господарства.
- Розвивальні: розвивати навички аналізу речових джерел, порівняння видів гомінідів (архантропи, неандертальці, кроманьйонці), розуміння причинно-наслідкових зв'язків між кліматом та способом життя.
- Виховні: виховувати повагу до історичного минулого своєї землі та дбайливе ставлення до пам'яток культури.

2. Зміст та маршрут екскурсії

Блок I: Ранній палеоліт: Поява першої людини.

- Локація: Стенд із найдавнішими знаряддями праці.
- Ключові тези:
 - Кам'яна доба — найдовший період (від 1 млн років тому на території України).
 - Стоянка Королеве (Закарпаття) — найдавніше поселення.
 - Перші знаряддя: чопери та рубила з кременю та андезиту для обробки туш тварин та добування корінців.

Блок II: Неандертальці та льодовик

- Локація: Діорама/реконструкція життя неандертальців.
- Ключові тези:
 - Пристосування до суворого клімату (останній Льодовиковий період).

- Винайдення гарпуна (близько 90 тис. років тому) та вдосконалення полювання.
- Фізичні особливості неандертальців: потужна мускулатура та розвинений мозок.

Блок III: Розквіт мисливців на мамонтів: Пізній палеоліт.

- Локація: Реконструкція житла з кісток мамонта (Мізинська та Кирилівська стоянки).
- Ключові тези:
 - Кирилівська стоянка в Києві: відкриття Вікентія Хвойки, знахідки бивнів мамонта.
 - Мізинська стоянка: шедеври первісного мистецтва — браслети з меандровим орнаментом та фігурки-«пташки».
 - Будівництво зимових жител: використання кісток померлих мамонтів як каркасу.

Блок IV: Мезоліт: Час лука та стріл.

- Локація: Стенд із мікролітами та предметами рибальства.
- Ключові тези:
 - Зміна клімату (потепління) та вимирання мамонтів.
 - Винайдення лука та стріл для полювання на швидких тварин (козуль, кабанів).
 - Поява першої прирученої тварини — собаки.

Блок V: Неолітична революція. Перехід до землеробства.

- Локація: Секція з першою керамікою та шліфованими сокирами.
- Ключові тези:
 - Перехід від привласнення до відтворення: вирощування зерна та розведення худоби.
 - Винайдення кераміки (глиняного посуду) для зберігання їжі.
 - Нові технології обробки каменю: шліфування та свердління.

Завершення екскурсії біля стенда з першими виробами з міді, що символізує перехід до нової епохи — Енеоліту.

3. Інтерактивні завдання для учнів

1. «Детектив минулого»: Знайти в експозиції предмет, який неандертальці використовували для шиття одягу (проколки, скребла).
2. «Аналіз орнаменту»: Порівняти візерунок на Мізинському браслеті із сучасними народними орнаментами.
3. «Еволюція знарядь»: Розташувати картки із зображеннями (рубило, лук, керамічний глечик) у хронологічній послідовності.

4. Підсумок і рефлексія (наступний урок в класі)

Підбиття підсумків та опрацювання отриманих на екскурсії знань:

1. Метод «Музейний експонат у моїх руках» (Рефлексія)

- **Завдання:** Кожен учень має обрати один предмет, який найбільше запам'ятався в НМІУ (наприклад, браслет із кістки мамонта або шліфовану сокиру) і розказати, що саме сподобалось.
- **Запитання для обговорення:** Чому саме цей предмет привернув твою увагу? Якби цей експонат міг говорити, що б він розповів про свого власника? Які труднощі виникли б у сучасної людини, якби їй довелося користуватися цим предметом сьогодні?

2. Складання порівняльної таблиці «Технологічні прориви давнини»

Учні разом із вчителем заповнюють таблицю, спираючись на побачене в музеї та почуте у відеоматеріалах:

Епоха	Головне знаряддя / Знахідка	Спосіб існування людей
Палеоліт	Рубило, житло з кісток мамонта	Полювання на великих тварин, збиральництво
Мезоліт	Лук та стріли, гарпун	Полювання на дрібну дичину, рибальство
Неоліт	Кераміка, шліфована	Землеробство, скотарство

Епоха	Головне знаряддя / Знахідка	Спосіб існування людей
	сокира	(відтворення)

3. Дискусійна панель: «Чи була неолітична революція щастям?»

Використовуючи тезу з відео про різке зростання населення в неоліті, учні обговорюють:

- **Плюси:** Стабільна їжа, поява кераміки, будівництво постійних хат.
- **Мінуси:** Важка фізична праця на полях (замість вільного полювання), хвороби через скупчення людей, залежність від врожаю.

4. Творче завдання: «Загублений щоденник»

Учням пропонується написати коротке оповідання (до 10 речень) або створити комікс від імені:

- Мисливця з Кирилівської стоянки, який вперше побачив мамонта.
- Майстрині з Мізіна, яка наносить орнамент на браслет.
- Першого землероба, який збирає врожай.

Підсумковий висновок для учнів:

«Кам'яна доба — це не про "примітивність", а про неймовірну винахідливість. Кожен експонат у музеї — це відповідь людини на виклики природи: від льодовикового холоду до необхідності зберегти зерно. Ми — нащадки тих, хто зміг приручити вогонь і камінь».

Зразок плану краєзнавчої екскурсії

Тема: «Хортиця — колиска українського козацтва та заповідник духовності».

Об'єкт: Національний заповідник «Хортиця» (м. Запоріжжя). **Цільова група:**

Учні 7–9 класів (адаптується залежно від віку).

1. Навчально-виховні цілі

- **Освітня:** Поглибити знання про виникнення Запорозької Січі, побут та військове мистецтво козаків; ознайомити з унікальним природним ландшафтом порожистої частини Дніпра.
- **Виховна:** Формувати почуття національної гідності, патріотизму та любові до рідного краю; виховувати екологічну культуру.
- **Розвивальна:** Розвивати навички критичного аналізу історичних джерел (реконструкцій), спостережливості та вміння орієнтуватися на місцевості.

2. Маршрут та об'єкти огляду

Етап I: Вступна частина (Північна частина острова)

- **Об'єкт:** Панорама Дніпрогесу та скелі північного краю Хортиці.
- **Зміст:** Розповідь про геологічне походження острова (Український кристалічний щит). Згадка про Дніпрові пороги, які століттями були природним захистом для «низового» козацтва.

Етап II: Культові споруди давнини (Мегаліти)

- **Об'єкт:** Язичницьке святилище-обсерваторія (доба бронзи).
- **Зміст:** Демонстрація того, що Хортиця була сакральним центром задовго до козаків. Пояснення ролі каменю в духовній культурі предків.

Етап III: Історико-культурний комплекс «Запорозька Січ»

- **Об'єкт:** Реконструйоване місто-фортеця (Кош, церква Покрови, курені, будинок кошового отамана).
- **Зміст:**
 - **Військовий аспект:** Система укріплень (рів, вал, вежі).
 - **Політичний аспект:** Козацька рада, символи влади (клейноди).

- **Побутовий аспект:** Життя в куренях, навчання в школі, роль православної віри.

Етап IV: Музей судноплавства «Чайка» (Музей судноплавства)

- **Об'єкт:** Рештки козацьких суден XVIII ст., піднятих із дна Дніпра.
- **Зміст:** Ознайомлення з морськими походами козаків, конструкцією «чайок» та «дубів». Розповідь про підводну археологію як джерело історичних знань.

3. Методичні форми роботи

1. **Прийом «Жива історія»:** Зустріч із представниками «Січових козаків» (демонстрація володіння зброєю, верхова їзда).
2. **Дослідницька робота:** Учні отримують «маршрутні листи» із запитаннями, відповіді на які потрібно знайти під час огляду експозиції (наприклад: «Яка будівля була найвищою на Січі?» або «Скільки куренів було в історичній Січі?»).
3. **Використання легенд:** Розповідь про скіфське золото, Івана Сірка та меч Святослава, знайдений біля острова, для підтримки емоційного інтересу.

4. Рефлексія та підсумки (у класі)

- **Дискусія:** «Чому Хортицю називають островом свободи?»
- **Творче завдання:** Створити мультимедійну презентацію «Мій один день на Січі» або написати есе-враження.
- **Картографічне завдання:** Нанести на контурну карту Запорізької області основні Січі, що існували в різний час, позначивши місце Хортицької Січі Байди Вишневецького.

5. Безпека та логістика

- Інструктаж з техніки безпеки при перебуванні на скелястій місцевості та біля води.
- Дотримання правил поведінки в заповідній зоні (заборона збору рослин, розведення вогню).
- Врахування сигналів повітряної тривоги (попереднє ознайомлення з розташуванням найближчих укриттів на території заповідника).

Кожний елемент плану (тексти розповідей, сценарії активностей, картосхеми, інтерактивні вправи та завдання для уроку рефлексії) має бути представлений у вигляді методичної розробки, належним чином оформленої і структурованої.

Схема аналізу інноваційної складової викладання історії у навчальному закладі

Оцінка інноваційної складової викладання історії у навчальному закладі має охоплювати не лише методику вчителя, а й освітнє середовище, матеріальну базу та управлінські рішення.

1. Інституційний рівень (Освітня стратегія)

Аналізується, наскільки інновації є частиною політики закладу, а не особистою ініціативою окремого вчителя.

- **Методика:** Наявність авторських курсів, факультативів (наприклад, «Локальна історія», «Медіаграмотність»).
- **Міжпредметна інтеграція:** Чи узгоджуються теми з історії з темами з літератури, географії та громадянської освіти на рівні календарних планів.
- **Партнерство:** (Наприклад, наявність чинних меморандумів про співпрацю з музеями, архівами чи дослідницькими центрами).

2. Технологічне середовище (Інфраструктура)

Оцінюється спроможність закладу забезпечити сучасний навчальний процес.

- **Простір:** Наявність шкільного музею.
- **Цифрова екосистема:** Доступ до Wi-Fi, наявність VR-окулярів для віртуальних подорожей, підписки на освітні платформи (Mozaik, Coursera тощо).
- **Спеціалізований кабінет історії:** Трансформований простір (зони для групової роботи, «стіни-хронографи», виставки учнівських проєктів).

3. Навчально-методична інноваційність (Процес)

Оцінюється перехід від передачі знань до розвитку історичного мислення.

- **Проєктний підхід:** Домінування довгострокових проєктів над академічним опитуванням.

- **Дослідницький компонент:** Впровадження елементів наукового пошуку (робота з першоджерелами, аналіз статистичних даних, усна історія - інтерв'ю).
- **Інклюзивність та диференціація:** Використання адаптованих матеріалів для дітей з різними освітніми потребами.

4. Професійний розвиток педагогів

- **Корпоративна культура:** Проведення внутрішніх семінарів, де вчителі діляться досвідом використання нових інструментів.
- **Цифрова грамотність:** Володіння вчителями інструментами створення власного цифрового контенту (відеоуроки, подкасти).
- **Конкретні методики:** Власні інноваційні методики, які застосовують педагоги.

5. Оцінювання результатів впровадження інноваційних методик

- **Якісні:** Зміна ставлення учнів до предмета (опитування), здатність розрізняти історичну пропаганду.
- **Кількісні:** Результати НМТ/ЗНО (динаміка), кількість призерів МАН, кількість реалізованих соціально-історичних проєктів у громаді.

Приклад пропозицій щодо вдосконалення методичного супроводу навчального процесу (візуальних, інтерактивних засобів навчання)

Проблема вдосконалення візуальних засобів навчання в сучасній школі стоїть надзвичайно гостро, особливо для учнів 5-7 класів (НУШ). У цьому віці (10–13 років) відбувається перехід від наочно-образного до абстрактно-логічного мислення. Проте мозок дитини нинішнього покоління налаштований на швидке, динамічне та естетично привабливе сприйняття інформації.

Нижче наведено пропозиції вдосконалення візуальних засобів навчання для (Назва школи).

Пропозиція 1. Хронологічний «Стінопис Епох» з інтегрованим QR-архівом.

Традиційні лінійні таблиці дат часто сприймаються учнями як нудний перелік цифр. Натомість пропонується перетворити стіни кабінету (або рекреації біля нього) на цілісний **навчальний таймлайн**, що охоплює період від появи людини до середньовіччя (програма 5–7 класів).

Концептуальна основа

Стіна стає візуальним втіленням «Ріки часу». Кожна епоха має свій колірний код, специфічний шрифт та набір ключових візуальних символів. Це дозволяє учню 5 класу на підсвідомому рівні зафіксувати масштабність історії.

Технічне втілення та наповнення

- 1. Візуалізація «Людина в часі»:** Замість сухого тексту — силуетні зображення типових представників епох (мисливець палеоліту, давньоєгипетський писець, середньовічний цеховий майстер).
- 2. QR-мітки «Вікно в минуле»:** Біля ключових об'єктів (наприклад, зображення піраміди чи замку) розміщуються QR-мітки. При скануванні учень бачить на екрані план-реконструкцію об'єкта або 3D-модель артефакту, про який йдеться в підручнику.
- 3. Зона «Живих дат»:** Частина муралу залишається порожньою (магнітна або коркова основа), куди учні під час уроку прикріплюють «історичні докази»: копії монет, фотографії розкопок або власні малюнки гербів.

Педагогічний ефект для вчителя історії

Це розв'язує проблему «історичної відірваності». Учень 6 класу, вивчаючи Давню Грецію, фізично бачить, наскільки далеко вона знаходиться від Кам'яної доби та наскільки близько — до Риму. Візуальний простір стає опорою для формування хронологічної компетентності.

Пропозиція 2. Історичні карти-схеми (Logic-Mapping) для моделювання подій

Історичні карти в підручниках часто перевантажені дрібними деталями, що заважає учням 7 класу зрозуміти динаміку подій (наприклад, походи князів чи розвиток торгівлі). Пропозиція полягає у використанні **інтерактивного картографічного скрайбінгу**.

Концептуальна основа

Замість готової карти використовується «гола» топографічна основа (контури річок, гір, морів), на яку вчитель та учні разом «нашаровують» історію. Це перетворює карту з картинки на логічну схему.

Технічне втілення

- 1. Робота з шарами (Layering):** Використання інтерактивної дошки або прозорих плівок для оверхед-проектора. Спочатку з'являються торгові шляхи, потім — місця виникнення міст як наслідок перетину цих шляхів, і зрештою — кордони держав.
- 2. Персоналізація подій:** Використання піктограм замість довгих назв. Наприклад, меч - місце битви, корона - зміна правителя, плуг - розширення землеробських територій.
- 3. Просторові логічні карти:** Створення інтелект-карт, де центральним вузлом є історична подія (наприклад, «Хрещення Русі»), а від неї відходять гілки: «Причини», «Наслідки для культури», «Зміни в політиці», «Міжнародні зв'язки».

Педагогічний ефект для викладання

Для 7 класу, де матеріал стає складнішим (історія Київської держави), такий підхід допомагає зрозуміти, *чому* відбулася подія, а не просто *де* вона

відбулася. Розвивається вміння читати легенду карти та зіставляти географічний фактор з історичним процесом.

Пропозиція 3. Створення «Візуальних досьє» та сторітелінг-панелей

Історія для учнів 5–7 класів має бути персоналізованою. Пропозиція полягає у відмові від формальних стендів на користь **персональних досьє історичних постатей**, створених у стилі сучасних інфографічних профілів.

Концептуальна основа

Учень сприймає історичного діяча (Ярослава Мудрого, Перикла чи Цезаря) не як пам'ятник, а як живу людину з її оточенням, інструментами та досягненнями.

Технічне втілення

- 1. Інфографіка «Артефакти життя»:** Замість портрета — візуальна збірка предметів, що характеризують епоху та особу. Наприклад, досьє скіфського царя включає зображення акінака, коня, пекторалі та кургану.
- 2. Відеоскрайбінг «Один день у минулому»:** Учні готують короткі ролики, де за допомогою простих малюнків та закадрового тексту розповідають історію від імені звичайної людини (наприклад, «Один день римського легіонера» або «Будні учня середньовічної школи»).
- 3. Візуальні порівняльні панелі «Тоді vs Зараз»:** Створення диптихів, де ліворуч — предмет з минулого (наприклад, папірус), а праворуч — його сучасний аналог (планшет). Це допомагає дітям 5 класу відчувати зв'язок часів.

Педагогічний ефект

Це розвиває аксіологічну компетентність — здатність оцінювати події минулого з погляду цінностей того часу. Сторітелінг через малюнки та схеми робить історію «своєю», близькою до особистого досвіду дитини.

Шаблон плану-конспекту уроку

Дата: _____

Клас _____

Конспект (план) уроку

Тема: _____

Мета: _____

Обладнання: _____

Тип уроку: _____

Хід уроку

I Організаційна частина

1.1 _____

1.2 _____

II Актуалізація опорних знань

2.1 _____

2.2 _____

III Мотивація навчальної діяльності

IV Вивчення нового матеріалу

4.1 _____

4.2 _____

4.3 _____

4.4 _____

4.5 _____

V Систематизація та узагальнення знань і вмінь _____

VI Підсумки уроку _____

VII Домашнє завдання _____

Згідно цього плану-конспекту має бути розроблено методичну розробку уроку.

Схема аналізу передового досвіду учителя історії

Аналіз передового педагогічного досвіду учителя історії має бути не просто описом його досягнень, а детальним дослідженням «технологічної кухні» педагога.

Критерії аналізу:

1. Концептуальна основа досвіду

На цьому етапі визначається теоретичне підґрунтя роботи вчителя.

- **Актуальність:** Яку проблему сучасної історичної освіти розв'язує цей досвід (наприклад, подолання кліпового мислення, формування критичного ставлення до пропаганди, дерусифікація історичного наративу)?

- **Провідна ідея:** Коротка формула успіху (наприклад, «Використання методу усної історії як засобу формування національної ідентичності»).

- **Науковість:** На які концепції спирається вчитель (НУШ, антропоцентричний підхід, теорія розвитку критичного мислення).

2. Змістовно-методичний компонент

Аналіз того, як учитель трансформує навчальний матеріал.

- **Інноваційність методів:** Використання специфічних для історії технік (наприклад, робота з альтернативними історичними джерелами, моделювання історичних подій через рольові ігри).

- **Наявність авторських дидактичних матеріалів** (робочих зошитів, опорних конспектів-схем, цифрових атласів чи інтерактивних вправ).

- **Структура уроків:** Чи присутня чітка логіка від мотивації до рефлексії (наприклад, за циклом Колба або таксономією Блума).

3. Технологічна грамотність

Оцінка використання сучасних ІКТ-інструментів у викладанні.

- **Робота з Big Data та архівами:** Чи вчить педагог учнів працювати з електронними базами даних (наприклад, архівами або цифровими колекціями музеїв).

- **Гейміфікація:** Впровадження квестів, використання Minecraft для реконструкції замків або створення учнями історичних відеощоденників.
- **Гібридне навчання:** Організація роботи в Google Classroom, використання інтерактивних дощок (Miro, Padlet) для синхронної групової роботи.

4. Критеріально-результативний блок

Аналіз ефективності досвіду через конкретні показники.

- **Академічні досягнення:** Динаміка результатів НМТ/ЗНО, наявність переможців олімпіад та конкурсів МАН.
- **Розвиток компетентностей:** Здатність учнів аргументовано вести дискусію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між минулим та сьогоденням.
- **Соціальна активність:** Участь учнів у краєзнавчих експедиціях, волонтерських проєктах із збереження пам'яток, створенні шкільних музеїв.

5. Форми поширення досвіду.

Оцінюється те, наскільки вчитель відкритий до співпраці.

- **Публікації:** Статті у фахових виданнях, власні посібники.
- **Майстер-класи:** Виступи на конференціях, вебінарах, ведення професійного блогу чи YouTube-каналу.
- **Менторство:** Наявність послідовників серед колег у школі чи ОТГ.

Рекомендована література

1. Фахова практика вчителя: національний досвід та європейські цінності: посіб. / Лук'янова Л., Лянной Ю., Семенов О., Вовк М. Київ: Талком, 2023. 237 с.
2. Лук'янова Л. Б., Вовк М. П., Соломаха С.О., Грищенко Ю. В. Практична підготовка майбутніх педагогів у закладах вищої педагогічної освіти: українські реалії і перспективи: науково-аналітична доповідь; за науковою редакцією Н. Г. Ничкало / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ – Чернівці: Букрек, 2023. 80 с.
3. Вовк, М.П., Грищенко, Ю.В., Соломаха, С.О., Філіпчук, Н.О. Теоретичні і методичні засади організації практики у закладах вищої педагогічної освіти: аналітичні матеріали. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2022. 278 с.
4. Вступ до методики викладання історії в школі: консп. лекції / уклад. : А.В. Мінаєв, Т.В. Мінаєва. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 120 с.
5. Марченко С.Д., Іванова Т.Ю., Гевко О.І. Роль використання інноваційних технологій у викладанні історії: огляд і перспективи. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 10(16). С. 600-612.
6. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навч.-метод. посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 304 с. (не перевидавався)
7. Методичні рекомендації для організації інклюзивного навчання учнів з особливостями психофізичного розвитку в закладах освіти / Укл. Костак К. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. 37 с.
8. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навч. посіб. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с. (не перевидавався)
9. Теорія і практика інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / Упорядник Бондар К. М. [2–ге вид., доп.]. *Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг»*, 2019. 170 с.
10. Ферт О.Г. Інклюзія дітей з порушеннями психічного розвитку: монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 431 с.
11. Безперервна пропедевтична педагогічна практика: метод. рек. для здобувачів вищ. пед. освіти першого (бакалавр.) рівня другого року навчання / А. Д. Балацинова та ін.; за ред. С. Т. Золотухіної; Харків. нац.

- пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків: Планета-Принт, 2019. 41 с. (не перевидавався)
12. Виховні системи класу. Інноваційні моделі / О. Буйневич та ін.; упоряд. Н. Харченко. Київ: Шкільний світ, 2017. 156 с. (не перевидавалося)
 13. Крамська, З. М. Літня педагогічна практика як засіб формування професійної компетентності здобувачів освіти: навч.-практ. посіб. Умань: Сочінський М. М., 2022. 84 с.
 14. Олійник І. В. Педагогічна практика: програма та методика реалізації: навч.-метод. посіб. Дніпро: Ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2019. 135 с. (не перевидавався)
 15. Педагогічна практика: методичні рекомендації з питань організації і проведення / уклад.: Г. М. Мешко та ін.; Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка, Ф-т педагогіки та психології, Каф. педагогіки та менеджменту освіти. Тернопіль: ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2021. 112 с.
 16. Михайлюк В. Сучасні технології у викладанні історії в школі: теоретичні засади студентської педагогічної практики. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 1, No. 3, 2022, pp. 120-130
 17. Інноваційний формат сучасного уроку з історії: методичні рекомендації / Укладачі: д.і.н., проф. Добржанський О.В., к.і.н., асист. Богачик Т.С. Чернівці: Технодрук, 2021. 32 с.
 18. Просяник С. В. Методика проведення віртуальних екскурсій при викладанні історії. *Модернізація системи освіти: глобальний, європейський та національний аспекти: матеріали науково-практичної конференції*. Рівне, 2022. С. 8–11.
 19. Валько Л. М. Сучасні підходи та інноваційні тенденції в методиці навчання історії. *Актуальні питання історії України, всесвітньої історії та методик їх викладання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / Міжнар. економ.-гуманіт. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука*. Рівне: МЕНУ, 2023. С. 130–133.
 20. Стьопул І. Сучасний урок історії в умовах Нової української школи: реалізація компетентнісного підходу. *Освіта і наука*. 2021. № 1. С. 56–60.

21. Аргіропулос Д. Інклюзивна педагогіка : навч. посіб. / Д. Аргіропулос, Н. Тарнавська. Житомир : О. О. Євенок, 2020. 248 с.
22. Войтенко А. Роль використання комп'ютерних технологій у навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивного навчання. *Студентська звітна конференція: матеріали результатів наукових досліджень молодих науковців*. Суми : Вид-во фізико-математичного факультету СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020. Вип. 14. Т. 1. С. 11–14.
23. Дмитрієва М. В., Галапчук-Тарнавська О. М., Неїжпапа Л. С. Організація інклюзивного навчання під час війни. *Перспективи та інновації науки*. № 7 (12). 2022. С. 126-137.
24. Калічак Ю. Підготовка майбутніх педагогів до організації міжособистісної взаємодії в умовах інклюзивного освітнього простору: навч.-метод. посіб. / Юрій Калічак, Світлана Чупахіна. Дрогобич : Ред.-вид. від. Дрогоб. держ. пед. ун-ту, 2019. 78 с. (не перевидавався)
25. Кучерак І.В. Інклюзивне навчання у закладах професійної освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ, 2022. 70 с.
26. Садова І.І. Інклюзія у закладах загальної середньої освіти України: тенденції розвитку: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2020. 447 с. (не перевидавалася)

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Уроки історії в школі: нові навчальні програми та коментарі вчителів (ВЕБ-ресурс НУШ) <https://nus.org.ua/articles/uroky-istoriyi-v-shkoli-novi-navchalni-programy-ta-komentari-vchyteliv/>
2. Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-konceptualnih-zasadah-reformuvannya-istorichnoyi-osviti-v-sistemi-zagalnoyi-serednoyi-osviti>
3. Quality history education in the 21st Century: Principles and guidelines. <https://www.coe.int/en/web/history-teaching/culture-of-cooperation>

4. Якою має бути нова концепція історичної освіти (ВЕБ-ресурс НУШ)
<https://nus.org.ua/articles/yakoyu-maye-butyu-nova-kontseptsiya-istorychnoyi-osvity-dumky-vchyteliv-praktykiv/>
5. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2). Нова українська школа. URL: <http://nus.org.ua/articles/integrovanenavchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/>
6. Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/>
7. Освітній проєкт «На урок». URL: <https://naurok.com.ua/>
8. Канадсько-український проєкт «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» – www.education-inclusive.com/uk/index.php
9. Портал ІРЦ – <https://ircenter.gov.ua/>
10. Сайт Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» – <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Inklus&id=4>
11. Сайт інституту спеціальної педагогіки АПН України – <https://ispukr.org.ua/>
12. Сайт Міністерства освіти і науки України – <https://mon.gov.ua/ua>
13. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Інклюзивна політика. – <https://nus.org.ua/articles/portal-inklyuzyvnoyi-osvity-yak-batkam-podaty-zayavu-do-irts-onlajn-i-ne-tilky-karta-irts-2/>
14. [Kids Unity “Єдність дітей” портал для дітей з особливими потребами та їх батьків](http://www.kidsunity.org/) – <http://www.kidsunity.org/>